

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ АНГЛОАМЕРИКАНІЗМУ ФРІЛАНСЕР В УКРАЇНСЬКІЙ ТА РОСІЙСЬКІЙ МОВАХ ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ

Тетяна ЛЕЛЕКА (Кіровоград, Україна)

У статті досліджуються особливості використання англоамериканізму фрілансер в українській та російській мовах початку ХХІ століття як результат мовних контактів. Запозичення охарактеризовано з точки зору його семантичної структури. Визначено доцільність використання англоамериканізму та можливість його заміни титомими словами у мовах-реципієнтах.

Ключові слова: англоамериканізм, запозичення, мовні контакти, семантична структура, мова-реципієнт.

The article deals with the peculiarities of the usage of the angloamericanism freelancer in the Ukrainian and Russian languages of the beginning of the 21st century as a result of linguistic contacts. The loan is researched according to its semantic structure. Expediency of its usage and possibility of own replacement in the language-recipient is determined.

Keywords: angloamericanism, loan, linguistic contact, semantic structure, language-recipient.

Мова – динамічна система, яка постійно розвивається та змінюється. Мовні контакти були зафіксовані ще у доісторичну епоху.

Вплив однієї мови на іншу – явище екстралінгвістичне. Будь-які культурні, політичні та економічні контакти спричиняють мовні зміни [4: 119].

Початок ХХІ ст. характеризується активізацією науково-технічного прогресу, перетвореннями в суспільно-політичному, економічному, культурному житті країни, що знаходить своє відображення в мові. Зміни в системах української та російської мов, зокрема в лексико-семантичній, є закономірним явищем їх розвитку й однією з проблем сучасних лінгвістичних досліджень [3: 56]. Зовнішні імпульси мовних змін, серед яких основне місце належить мовним контактам, комунікативні потреби зумовлюють інтенсивні модифікації українського та російського лексиконів й появу значної кількості запозичень. Домінуючу позицію

серед них займають англоамериканські запозичення, що пов'язано з набуттям англійською мовою статусу глобальної. Швидко й не завжди виправдане надходження англоканських одиниць порушило проблему збереження національної самобутності української та російської мов та стало причиною двостороннього ставлення мовців до англоамериканізмів: з одного боку, розуміння необхідності заповнення термінологічних та понятійних лакун, з іншого, – протидія масової культурно-мовної свідомості потоку іншомовних елементів як тому, що порушує національні основи [5: 90].

На початку ХХІ століття українська та російська мови є активними акцепторами лексичних одиниць з англійської мови, а процес запозичення, на думку таких науковців, як Л. Баш., О. Васильєв, Т. Веренич, Є. Володарська, О. Дьолог, О. Зеленін, І. Каминін, Л. Крисін, В. Костомаров, О. Маринова, Т. Новикова, С. Рижикова, О. Хлинова та інші, набуває масового характеру. Основною ознакою сучасного процесу запозичення є швидка фонетична, графічна, граматична, семантична та словотвірна адаптація нових англоамериканізмів у мові-реципієнті. Функціонування у сучасній українській та російській мовах великої кількості англоамериканських запозичень поставило перед лінгвістами нові завдання: по-перше, всебічно вивчити вплив нової лексики на систему мови-реципієнта, по-друге, виявити закономірності інтеграції запозичень у фонетичну, лексичну словотвірну та граматичну системи мови-реципієнта [7: 40].

У зв'язку з сучасною тенденцією англоамериканізації та з неоднозначним ставленням реципієнтів до запозичень важливим є дослідження призначення англомовних лексем в українській та російській мовах. Лінгвістичні розвідки вітчизняних та зарубіжних мовознавців були спрямовані на різнобічне вивчення аспектів англоамериканських запозичень. Так, науковці намагалися дати їм загальну характеристику (О. Дьолог, О. Зеленін, Т. Зогоруйко, І. Каминін, М. Каранська, Т. Кияк, С. Рижиков), розглядали їх семантичні групи (В. Сінгалевиц, Н. Попова), значною мірою увагу мовознавців привертала також процес освоєння англійської лексики в українській мові, її словотвірний потенціал (І. Кулинич, Є. Козир, Л. Кислюк), але доцільність використання англоамериканізмів, а також можливість заміни питомими одиницями у двох близькоспоріднених мовах є недостатньо вивченими, що визначило актуальність дослідження.

Об'єктом роботи стало англоамериканське запозичення *фрілансер*, що використовується в українській та російській мовах на початку ХХІ століття.

Предметом дослідження є визначення особливостей використання запозичення *фрілансер*, а також пошук питомих еквівалентів в українській та російській мовах початку ХХІ століття.

Мета роботи – виявити особливості використання англоамериканізму *фрілансер* в українській та російській мовах початку ХХІ століття.

Поставлена мета включає вирішення таких **завдань**:

- охарактеризувати англоамериканізми стосовно їх семантичної структури у мовах-реципієнтах;
- дослідити можливість заміни англоамериканського запозичення питомими словами;
- визначити доцільність використання англоамериканізму в українській та російській мовах.

Використання запозичень в українській та російській мовах на початку ХХІ століття має позитивні та негативні наслідки. У якості позитивного впливу стало швидке заповнення термінологічних лакун мови-реципієнта. Це було визначено умовами глобалізації [6: 213].

Англоамериканізми активно поповнюють лексику української та російської мов назвами нових професій: укр. *дилер, спічрайтер, копірайтер, ріелтер, мерчандайзер, ритейлер, фрілансер, хакер*; рос. *дилер, спичрайтер, копирайтер, мерчандайзер, ритейлер, фрилансер, хакер* тощо.

Негативні наслідки іншомовного впливу виявляються у мовленнєвій практиці, коли не всі носії мови розуміють значення нових запозичень [8: 60].

Термін укр. *фрілансер*, рос. *фрилансер* вперше використав Вальтер Скотт у романі «Айвенго» – так називались середньовічні наймані військові в Англії.

Сьогодні *фріланс* – це популярний різновид заробітку, що розповсюджений серед журналістів, програмістів, фотографів та дизайнерів і став можливим завдяки використанню Інтернету.

Укр. *фрілансер* (англ. *freelancer*, вільний митець) – вільнонайманець, який сам шукає собі проекти, може одночасно працювати на декілька фірм. В Україні фрілансерами переважно називають людей, що виконують будь-яку роботу через мережу Інтернет, віддалено [10: 657].

Рос. *фрилансер* (англ. *freelancer* – вольный копейщик, свободный наёмник; в переносном значении – вольный художник) – человек, выполняющий работу без заключения долговременного договора с работодателем, нанимаемый только для выполнения определённого перечня работ (внештатный работник). Также фрилансером является работник, приглашённый для выполнения работ вне штата. Будучи вне постоянного штата какой-либо компании, фрилансер может одновременно выполнять заказы для разных клиентов [11: 754].

Слово *freelancer* складено з двох слів: англ. *free*, вільний та англ. *lance*, спис. У Середні віки фрілансерами називали воїнів, що воюють за наймом (зброя фрілансерів належала тільки їм, тобто *фрілансер* – це вільний стрілець.

Англ. *freelancer, freelance worker, or freelance* – is a person who is self-employed and is not committed to a particular employer long-term. These workers are sometimes represented by a company or an agency that resells their labor and that of others to its clients with or without project management and labor contributed by its regular employees. Others are completely independent. "Independent contractor" would be the term used in a higher register of English [13: 234].

У мові-джерелі та у мовах-реципієнтах значення слів збігаються.

Сучасні фрілансери працюють у більшості випадків через Інтернет у таких видах діяльності як журналістика, програмування, адміністрування обладнання через Інтернет, веб та графічний дизайн, переклад, консультування.

Слова укр. *фрілансер*, рос. *фрилансер* близькі до питомих слів укр. *агент*, рос. *агент*, оскільки вони також називають співробітників компанії, але їх семантика значно вужча: укр. *фрілансер*, рос. *фрилансер* – це позаштатний співробітник, який не працює в офісі. Сфера діяльності фрілансер обмежена журналістикою, комп'ютерним програмуванням, дизайном та перекладом.

У зв'язку з цим лексична сполучуваність іменника не така розповсюджена, як у слів укр. *агент*, рос. *агент*.

Укр. *агент* – 1. Представник, довірена особа організації, установи і т. ін., що виконує різні доручення, завдання. 2. Особа, що є чийсь ставлеником, служить чийсь інтересам. 3. Таємний співробітник органів розвідки якої-небудь держави, організації; шпигун [2: 36].

Рос. *агент* – 1. Лицо, уполномоченное учреждением, предприятием для выполнения служебных, деловых поручений. 2. Человек, который действует в чьих-нибудь интересах, служит чьим-нибудь интересам. 3. То же, что шпион [9: 39].

В українській та російській мовах семантика зазначених слів частково збігається з англоамериканським запозиченням, але відрізняється різними сферами застосування.

У тлумачних словниках до іменників укр. *агент*, рос. *агент* наводяться приклади з керуванням прийменниковою конструкцією укр. *чого?* рос. *по чему-л.*: укр. *агент з нерухомості*, *агент з продажу*; рос. *агент по недвижимости*, *агент по продаже* тощо.

Іменник укр. *фрілансер*, рос. *фрилансер* не керує конструкцією із залежним словом, що позначає сферу діяльності, оскільки в його значенні вона вже міститься: *фрілансер* – це, по-перше, журналіст, який самостійно обирає теми майбутніх публікацій. Він не пов'язаний із конкретною редакцією і пише без гарантії публікації; по-друге, позаштатний кореспондент або творчий співробітник (перекладач, письменник), який працює без договору.

На сайтах, присвячених пошуку вакансій та персоналу, укр. *фрілансер*, рос. *фрилансер* використовуються у загальному значенні “позаштатний співробітник” та керують залежним словом, що позначає сферу діяльності, де використовуються конструкції укр. *з чого?* рос. *по чему-л.*: укр. *фрілансер з дизайну*, *фрілансер з реклами*; рос. *фрилансер по дизайн*, *фрилансер по рекламе*; або безприйменниковий родовий відмінок у російській мові: *фрилансер дизайна* тощо.

Таким чином, зафіксованою в узусі керування для слів укр. *агент*, *фрілансер*, рос. *агент*, *фрилансер* є конструкція укр. *з чого?* рос. *по чему*. Для слів укр. *агент*, рос. *агент* це керування позначено у словниках [1: 194].

Керування неологізмів укр. *фрілансер*, рос. *фрилансер* має прийменникові конструкції або безприйменникові форми родового відмінку.

Запозичення за семантикою також близькі до укр. *співробітник*: 1. Той, хто працює разом із ким-небудь, допомагає йому в якійсь справі. 2. Особа, що працює в якійсь установі; службовець [2: 487]; рос. *сотрудник*: 1. Человек, который работает вместе с кем-нибудь, помощник. 2. В некоторых названиях: работник, а также вообще служащий [9: 298].

У мовах-реципієнтах питомі слова позначають співпрацю людей завдяки семам укр. ‘разом’, ‘установа’, рос. ‘вместе’, ‘учреждение’; та не називають засобів, завдяки яким відбувається збір інформації.

У мові українських та російських ЗМІ зафіксовано використання слів укр. *фрілансер* та рос. *фрилансер* як окремої професії. Наприклад, українські ЗМІ: “Королевська вирішила взяти під контроль *фрілансерів* ...” [Дзеркало тижня №5, 2014]; “За словами автора статті, використання сили вивело протести на англomовного журналіста-*фрілансера*” [День №9, 2014]; “...не відомі журналісти з великих ЗМІ, а співробітники місцевих видань і *фрілансери*” [Вечірній Київ №9, 2014]; “Українські *фрілансери* за гонорарами піднялися на третє місце у світі ...” [Дзеркало тижня №12, 2014]; “18 лютого у Києві фотокору та *фрілансеру* Олені Максименко осколками гранати поранено ногу” [Дзеркало тижня №11, 2014]; “...Більшість журналістів не є членами профспілок, зростає число *фрілансерів*” [День №14, 2014]; “... отриманих від представників загалу *фрілансерів*, прес-служб та інших джерел” [Газета по-українськи №5, 2014]; “стають *фрілансерами*, уособлюють у собі універсального творця новин та постачальника...” [Газета по-українськи №16, 2014]; “Крім того, в мене є достатньо часу для того, щоб ілюструвати книжки як *фрілансер* ...” [День №17, 2014]; російські ЗМІ: “Для *фрилансеров*–копірайтеров, скорее всего подойдут следующие виды деятельности” [Комсомольская правда № 6, 2014]; “... Как быть своим среди *фрилансеров* и понимать их сленг...” [Газета.Ru]; “Использование *фрилансеров* позволяет работодателю привлечь ...” [Новая газета №12, 2014]; “В чем особенности найма и работы с *фрилансером*?” [Аргументы и факты №9, 2014]; “Вы пользуетесь услугами *фрилансера*?” [Московский комсомолец №18, 2014]; “Именно в моей жизни быть *фрилансером* значит постоянно держать руку на пульсе...прятаться под любым кустом в совершенно прямом смысле этого слова” [Комсомольская правда №6, 2014]; “Больше всего *фрилансеров* в IT-индустрии, в СМИ, в издательском деле...” [Аргументы и факты №18, 2014]; “Sunday Times отказала фотографу-*фрилансеру* в публикации снимков: виз объявления по набору *фрилансеров* на сочинение “постановочных сюжетов” [Комсомольская правда №6, 2014]; “...где выставлено 2000 книг, место для встреч с друзьями friends, зону для *фрилансеров*” [Мир новостей №15, 2014] тощо.

У мові ЗМІ англоамериканізми не замінюються питомими словами, оскільки називають представника нової професії, яка з’явилась завдяки розвитку інформаційних технологій.

В українській та російській мовах початку XXI століття не існує повнозначного еквіваленту до англоамериканізмів укр. *фрілансер*, рос. *фрилансер*. Заміна їх питомими одиницями укр. *незалежний агент*, рос. *независимый агент* потребує пояснення. Використання неологізму в обох мовах-реципієнтах викликано появою нової професії, що пов’язана з використанням сучасних інформаційних систем.

У мовах-реципієнтах англоамериканське запозичення має специфічні особливості сполучуваності, які відрізняються від слова укр. *агент*, рос. *агент*. Керування укр. *фрілансер* характеризується прийменниковою конструкцією, а рос. *фрилансер* прийменниковою або базприйменниковою конструкцією у родовому відмінку.

Дві близькоспоріднені мови запозичили слово укр. *фрілансер*, рос. *фрилансер* без зміни семантичної структури.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Белошапкова В. А. Изменения в субстантивных словосочетаниях // Изменения в системе словосочетаний в русском литературном языке XIX века / Под ред. В. В. Виноградова и Н. Ю. Шведовой. – М. : Наука, 1964. – С. 128–220.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і гол. ред. В. Т. Бусел]. – К. : Ірпінь: ВТФ „Перун”, 2009. –1376 с.
3. Володина М. Н. Национальное и интернациональное в процессе терминологической номинации / М. Н. Володина. – М. : Изд-во МГУ, 1993. – 112 с.
4. Кронгауз М. А. Русский язык на грани нервного срыва / М. А. Кронгауз. – М. : Языки славянских культур, 2007. – 232 с.
5. Крысин Л. П. Проблемы представления новых иноязычных заимствований в нормативных словарях // Крысин Л. П. Слово в современных текстах и словарях: Очерки о русской лексике и лексикографии. – М. : Знак, 2008. – С. 83–97.
6. Левонтина И. Б. Русский со словарём / И. Б. Левонтина. – М. : Азбуковник, 2010. – 335 с.
7. Майструк Т. Номінативна функція англіцизмів різних семантичних груп у текстах публіцистичного стилю / Т. Майструк // Філологічні студії : Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету : зб. наук. праць. – Кривий Ріг : Видавничий дім, 2008. – Вип. 2 / [редкол.: Ж. В. Колоїз (відп. ред.), Д. Х. Баранник, П. І. Білоусенко та ін.]. – С. 37–44.
8. Маринова Е. В. Семантическая деривация в сфере иноязычной неологии / Е. В. Маринова // Проблемы языковой картины мира на современном этапе. Сб. статей. Вып. 2. – Н. Новгород : Изд-во НГПУ, 2003. С. 61–63.

9. Ожегов С. И. Словарь русского языка / С. И. Ожегов. – [4-е изд., доп. и измен.]. – М. : Оникс, 2008. – 1200 с.
10. Сучасний словник іншомовних слів / [укл. О. І. Скопненко, Т. В. Цимбалюк]. – К. : Довіра, 2006. – 789 с.
11. Толковый словарь современного русского языка. Языковые изменения конца XX столетия : более 7000 слов и устойчивых сочетаний / [ИЛИ РАН ; под. ред. Г. Н. Скляревской]. – М. : Астрель : АСТ : Транзиткнига, 2005. – 894 с.
12. Macmillian English Dictionary for Advanced Learners. Oxford OX4 PP. A&C Black Publishers Ltd 2005.
13. Oxford Advanced Learner's English Dictionary / A. S. Hornby, S. Wehmeier. – [6th edition]. – Oxford University Press, 2005. – 1952 p.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Тетяна Лелека – кандидат філологічних наук, старший викладач кафедри перекладу, прикладної та загальної лінгвістики Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: соціолінгвістика, мовні контакти.